

Метод формирования и оценки «глобальной» мысли произведения является ключевым в формировании слушательской культуры подростков и направлен на выявление обобщенной идеи музыкального произведения.

Эффективность вышеперечисленных методов существенно зависит от использования их в сочетании с продуктивными формами обучения, обеспечивающими творческую направленность учебного процесса. Обучение поднимается на качественно новый уровень, если педагог использует в своей работе коммуникативные формы обучения. Общение с точки зрения М.С. Кагана, наиболее ценно тогда, когда происходит не простая передача информации, а совместное ее создание [5,с.414]. Объединение школьников в группы или пары для самостоятельного выполнения творческих заданий способно заинтересовать в работе класса каждого ученика и избежать пассивной атмосферы. Особая роль в этом принадлежит формам обучения, а именно имитационным и ролевым музыкальным играм, ценным своей мотивацией, творческим состоянием личности, элементами соревновательности и удовлетворения потребности подростка в самореализации. Неменьшей эффективностью обладают эвристические формы обучения, такие как «ученик в роли учителя», урок рецензирования, урок творческого обобщения.

Формирование и творческая реализация личностного музыкально-педагогического пространства – это продолжительный и непрерывающийся процесс, имеющий место в образовательном пространстве каждого занятия любой учебной дисциплины современного педагогического вуза.

Литература:

1. Бонфельд М.Ш. введение в музыкознание. - М., ВЛАДОС 2001. С. 224.
2. Гуружапов В.А. Понимание смысла искусства младшими подростками в ситуации коллективной дискуссии // Психологическая наука и образование. – 1996 - №2. – С.83-88.
3. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя. – М.: Узд. Центр «Академия», 2002
4. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. – 2-е взд. – М.: Просвещение, 1984.
5. Каган М.С. Философия культуры. – СПб.: «Петрополис», 1996. – С.414.
6. Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. – М.: ВЛАДОС 2001. – С. 320.
7. Хуторской А.В. дидактическая эвристика: Теория и технология креативного обучения. – М.: Узд-во МГУ, 2003. – С.415.

УДК 316477

Єгоров Г.І.

СИНЕРГЕТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.

В статті розглядаються можливості освіти в контексті глобального соціокультурного і цивілізаційного переходу, формування нового порядку за синергитичними засобами його регулювання та вплив соціуму на розвиток творчості студентів, формування нового нелінійного мислення засобами соціально–економічних дисциплін.

Гуманізація освіти, що усвідомлюється сьогодні шлях до саморегуляції та стабілізації світу, можна розглядати лише в рамках синергетичних процесів. Його фундаментальні підходи впливають на рефлексорний процес управління освітою, гуманізацію освітнього простору, на педагогічну діяльність як систему суб'єктивних взаємодій, регулюють особистісний саморозвиток студента, виводять на новий рівень його “акме”.

Тому проблема синергетичної організації розвитку особистості знаходиться в міждисциплінарних контекстах різних наук – філософії, культурології, психології, природничо – наукових дисциплін та педагогіки.

На науково-методичному рівні цю проблему розглядали наші співвітчизники (А.Лобок, Є.Мірошніченко, О.Останчук, І.Періг, В.Рибалка, Н.Тарасенкова, Н.Тварезовська, Форманюк, Л.Шкірина) та зарубіжні дослідники (С.Леш, Г.Хакен, М.Якубовські та інші); психологічний аспект саморозвитку особистості досліджували: Н.Бітякова, С.Максименко, Б.Мастеров, Г.Цукерман та інші.

У педагогічній практиці накопичено цікавий досвід технологічного вирішення проблеми саморозвитку особистості. Так, значний інтерес являють природньо – рефлексивна технологія саморозвитку особистості (К.Вазіна), екокультурний підхід до особистісного саморозвитку студентської молоді (Н.Григор'єва), професійно – орієнтованого навчання (Н.Тварезовської), знако – символічної системи (Н.Тарасенкової), верегідної моделі (А.Лобака) та інші.

Разом з цим саме синергетичним аспектам саморозвитку майбутнього фахівця приділяють незначну увагу, переважно увага приділяється професійному становленню особистості. Зовсім відсутні роботи з цього аспекту у соціально – економічних дисциплінах. Це зумовлює актуальність дослідження механізму впливу синергетичної організації учбового процесу на саморозвиток творчого потенціалу студента.

Мета статті – провести теоретико – методологічний аналіз творчого розвитку особистості його “акме” через синергетичні підходи вирішення цих проблем засобами соціально – економічних дисциплін.

На це спонукали інноваційні психолого-педагогічні дослідження Г.Балл, Д.Богоявлинська, А.Бодалов, А.Бочкарьов, С.Дмитрієва, В.Дюк, В.Козаков, Г.Котельнікова, С.Курдюмов, В.Кушнір та багато інших дослідників. Їх спрямованість на професійне самовизначення та самостановлення, формування культури творчого мислення, інноваційний розвиток механізмів особистого та професійно – творчого саморозвитку є логічним наслідком розширення та становлення нових цінностей освіти. Проблема трансформації сучасного освітнього процесу, удосконалення змістовного та процесуального аспектів освіти вимагають від нас введення таких понять як “інтелектуальний фон”, “деструктивний соціальний простір”, “нелінійний характер мислення”, “точки біфуркацій” та інші.

Для оцінки сучасного культурного простору найбільше підходить оцінка з точки зору синергетики.

Синергетика – парадигма, породжена культурою переходу, що, на відміну від постмодерністської деконструкції, не застигла на фазі лімінантності, а вибрала інтенції до подолання хаосу і до нової упорядкованості. Тим самим вона втілює свої відповіді культури на виклик постмодерну стаючи філософією помірної надії [1.17]

Таким чином філософський аналіз літератури стверджує, що для сучасного суспільства, що перебуває у стані динамічного хаосу, характерні деструктивізація й атомізація соціального простору, нестійкість і невизначеність процесів, відносин та інститутів, квантування й ущільнення часу в ситуації історичного безчасся.

Якщо у період стабільності метою було самоствердження і досягнення певного соціального статусу у суспільстві, а зараз, коли не тільки становище в суспільстві, а й самі місця, які прагнуть зайняти індивіди, швидко трансформуються і навряд чи можуть надійно служити метою чийогось життя.

Утрата не чіткого місця в суспільстві стає нині досвідом, який може скільки завгодно разів повторюватися в житті кожної людини. Перспективи знаходження “стабільного пристанку” наприкінці дороги немає, бути в дорозі стало постійним способом життя індивідів, що хронічно не мають свого стійкого становища в суспільстві.

Завдання полягає в тому, щоб знайти досить сил і рішучості через перемоги й поразки йти вперед до визначеної мети.

Як освіта може допомогти самореалізації та самоствердженню індивіду, створити необхідні умови для розвитку його творчих здібностей?

У сучасних філософських дослідженнях “саморозвиток” особистості розглядається як процес збагачення діяльнісних здібностей та інших особистих якостей людини під час різних видів цілеспрямованої діяльності.

Таким чином “саморозвиток” є стержнем процесу її становлення.

Проблемою саморозвитку особистості щільно займалися дослідники, які збудували нову науку акмологія (А.Деркач, В.Зазикін та інші).

Людина перебуває в процесі саморозвитку протягом усього життя, від перших свідомих дій саморегуляції в ранньому дитинстві до свідомої реалізації стратегічних програм самозміни у дорослому віці.

У дорослої людини цей процес, унаслідок її становлення до новколишнього нестабільного світу та до самої себе, дозволяє побудувати різний характер: від свідомого, цілеспрямованого системного позитивного самоперетворення до свідомої регресивної зміни, самознищення.

Акміологія, досліджуючи соціальну структуру освіти, стверджує, що структурний процес освіти визначає не тільки зміст знань, що передаються, а й те, яким чином люди вчаться думати. Згідно цієї теорії (Г.Бейтсона) створена концепція “ступеневої освіти”. Відповідно до цієї концепції первічне навчання чи “протонавчання” є засвоєння студентами знань.

Вторинне навчання чи навчання процесу навчання,- часом неусвідомлюваний, вкрай рідко відстежуваний його учасниками процес.

Розробляючи концепцію вторичного навчання, Г.Бейтсон доходить до висновку, що вторичне навчання чи “навчання процесу навчання” є не тільки неминучим, а й необхідним доповненням будь-якого протонавчання.

Подальший творчий пошук багатьох вчених привів до концепції “навчання третього ступеня” чи “третинного навчання”, в ході якого студенти здобувають навички зміни варіантів, які вони отримали в процесі вторичного навчання.

Але дослідження педагогів – практиків свідчать про те, що вторичне навчання, згідно синергетичної теорії, забезпечує необхідні результати лише доти, доки зберігається стабільність того світу, щодо якого були набуті навички мислення та пізнання.

Наш час, період постмодерна, час тотального переходу на нове осмислення характеризується хаотизацією соціокультурного простору, вважають синергетики, піднімає до рівня норми, те, що під час стабільного модерна розглядалось як ненормальність.

Будь – які позиції, що дозволяли колись стабільно орієнтуватися у світі здаються тепер нестійкими.

На думку синергетиків, за таких обставин “третичне навчання” набуває вищої адаптивної цінності і швидко стає центральним елементом незамінного “спорядження” для життя, але ніяк не впливаючи чи створюючи освітній процес в ВНЗ та не відхиляючи від його істинної мети.

Але життя людини в сучасній культурі - це гра можливостей, де все повзає по грані ніби, де реальністю є чергування можливостей, що самі собою рідко реалізуються.

Інакше кажучи, сучасна реальність є різноманіттям можливостей і в ній уже важче знайти “реальне”. Вона стає ще більше віртуальною. Тому ми спостерігаємо, що сучасна молодь часто, завдяки комп’ютерним іграм, уходить в віртуальний мир, інколи не відрізняє його від реального.

За синергетичними законами перехід до нових педагогічних парадигм освіти може здійснюватися лише спонтанно, нелінійно, багатоваріантно та незворотно. Можливість формування принципово нових еволюційних перспектив в освіті не детермінованим наявним станом системи, виступає як неможливість переходу стосовно попереднього стану. Така неможливість, з точки зору синергетики, є особливою онтологічною

модальністю буття і мислення, є радикальною альтернативною не тільки дійсності, а й можливості, зумовленої наявними даними. Тому вибудовуючи синергетичну багаторівневу систему освіти, нам треба опиратися на наступне: по-перше, ця “неможлива можливість”, яку ми вибудовуємо у нестійких відкритих системах, носить складний нелінійний характер і спостерігається більшою нестабільністю поблизу точки біфуркації. По-друге, в разі виходу системи, самовдосконалення, самоосвіти на нестійкий атрактор впливає цілий ланцюг біфукаційних ситуацій (“каскад буфікацій”), кожна з яких розв’язується принципово випадковим чином. Цим задається суто ймовірний світ із принципово непередбачуваними варіантами майбутнього.

Наше завдання створити таку освітню систему, яка буде враховувати нелінійність, метафоричність, випадковість, спонтанність сенсів синергетичних образців і гештальтів, їхня незавершенність і відкритість формують креативний гіпертекстуальний простір, в якому потрібно створити умови для саморозвитку людини.

Завдяки нашим соціально – економічним дисциплінам ми створюємо простір культури миру і взаєморозуміння.

Допомогти стати дійовим учасником такого світу полягає головне завдання нашої “третинної” освіти молоді.

Навчити мислити синергетично – означає навчити володіти навичками “пернастроювання” мислення, навичками усвідомлюваного переключення концептуальних образів – гештальтів “можливих світів” володіння стратегіями змін мислення з однієї перспективи на іншу, дозволяє людині досягти найвищого рівня “акме” його творчого розвитку.

Як інтегративна характеристика “акме” кожної людини виражається у високій духовно – моральній самооцінці та оцінюванні навколишнього постійного світу, в усвідомленому сприйнятті інших, навколишнього “синергетичного” зорганізованого простору.

Перш за все, освітній процес протікає так, що в ньому спонтанно складаються умови для активного та направленого саморозвитку включеної до нього людини.

У першу чергу освіта, організована за “синергетичними принципами”, створює необхідні внутрішні умови для саморозвитку.

Своїм змістом освіта, за нашими дослідженнями, з соціально – економічних дисциплін дає можливість в межах цих дисциплін навчити усвідомлювати, примірювати “головні їх висновки”, тобто третинне навчання, до себе.

Освітній процес, побудований на основі усвідомлення “ідеалів”, породжує розуміння морального принципу, дає уявлення про існування “домінуючого принципу” людського життя, про сукупність часом нестійких принципів, що створюють внутрішній стрижень людини, збудника її для виборчої активності життєвого самовизнання та самовдосконалення, побудови перспектив власного життя та свого впливу на цей “нестійкий” навколишній світ.

Головними висновками до нашої статті стає наступне.

Необхідність синергетичного саморозвитку особистості обумовлена взаємозв’язком між нестійким знаходящим у фазі лімінантності, що проявляється у хаотичності та автоматизації соціального простору та особистістю. Вона швидко розвивається та формується за синергетичними законами, відповідністю за своє, часом наперед бажане майбутнє, та розвитком суспільних відносин, які потребують нового способу мислення як можливісного (комбілістичного) побудованого за синергетичними принципами та сучасним суспільством.

Спираючись на національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України. Багаторівнева система освіти запропонована синергетичною доктриною побудови кожного руху передбачає.

Вибудувати взаємозв'язок сучасного молодого покоління та культурного простору в контексті глобального соціокультурного і цивілізованого переходу з позицій модерна до позицій постмодерна.

Важливим постає питання формування у молоді сучасного постмодерного світогляду на базі синергетичної парадигми з посткласичної раціональності в цілому.

Так, О.Семашко наголошує, що “самовизначення в соціально – професійній структурі ВНЗ” пов'язане не тільки з тим, що різко змінюється характер і спрямованість соціальної і професійної кар'єри, а й адаптацією до нової соціокультурної реальності [3.14]

Процес культурного саморозвитку особистості є принципово незавершеним, бо він продовжується протягом усього життя людини.

Його культурний саморозвиток здійснюється за законами акмології, проходячи послідовно усі його стадії.

Тому продуктивний період життя людини та досягнення нею вершин саморозвитку в акмології розуміють як творчу зрілість. Зрілість виражається в динамічному, розвиваючомуся за синергетичними законами саморозвитку особистості та її здібностей і творчої індивідуальності.

Впродовж дорослого періоду життя, рівень зрілості людини залежить від результатів синергетичного впливу різного рода соціума на особистість, що розвивається, зокрема таких:

- макросоціуму: суспільства, держави, планети, космосу;
- мезосоціуму: навчального колективу, неформальних об'єднань, релігійних установ тощо;
- мікросоціуму: родичів, сім'ї, друзів;

Формування громадянської зрілості в сучасних умовах, постмодерна, ускладнюється змінами ціннісних орієнтацій особистості в соціальному житті не лише в макро, -мезо, -але й макросоціумі.

За нашими дослідженнями, у зв'язку із змінами в економічних умовах життя покоління відбувся певний склад явищ акселерації й погіршення здоров'я людини вже у молодому віці. Тому досягнення фізичної зрілості багатьох людей відбувається в уповільненому режимі.

Для акмологічних досліджень важливо прослідкувати впливи макро, -мезо, макросоціумів, умов природного характеру сприятливих та несприятливих умов.

Ми для оцінки рівня зрілості особистості скористалися оцінкою Н. Вишнякової. Вона порівнює рівень зрілості особистості з айсбергом. До першого рівня відносять творчий потенціал, що поєднує оригінальність мислення, уяву, інтуїцію, обдарованість, природні задатки особистості—це є глибинна частина айсберга – підсвідома сфера, яка базується на вселенській акме й генетичному досвіді саморозвитку особистості.

До другого рівня „акме” відносять перший пласт видимої частини айсберга: фізичну зрілість. Вона підтримується здоровим способом життя, енергією, фізичну силу й досконалість фізіологічну гармонію.

Третій рівень – особистійна зрілість людини – складається із здатності до саморозвитку, особистійного зростання й розвитку. Ментальна сфера містить інтелектуальну зрілість, оригінальність розуму, кмітливості. На ментальному рівні творчість виступає як нове знання (третього рівня), на синергетичному рівні, як нова динамічна структура. Особистійна зрілість базується на когнетивній сфері, що поєднує пізнавальні потреби й допитливість.

Четвертий рівень – міжособистійна зрілість, яка складається з когнетивної сфери, складові якої—досвід спілкування, колегіальність, взаєморозуміння, доброзичливість; управлінської, яка поєднує взаємодію, вплив і досвід управлінської діяльності; співтворчості, що включає співпрацю, спільну творчість, імпровізацію і творчий пошук у процесі спілкування.

П'ятий рівень „акме” – складається з професійної зрілості, професійної майстерності, покликання тощо.

Шостий рівень „акме” – креативна зрілість. Її складові – творча індивідуальність і неповторність креативної особистості, дивергентне мислення; творчий пошук, здатність до створення об'єктивного нового; креативний досвід, конструктивність, новаторство, винахідливість.

Найвищий сьомий рівень „акме” – духовна досконалість дорослої людини, ґрунтується на оригінальності світосприймання духовних цінностей, феномінальної креативної особистості, духовній зрілості і культурі, аксеологічних переконаннях і духовному відродженні.

Досягти вищого сьомого рівня „акме” у своїй педагогічній практиці під час навчання студентів нам не вдавалося, але для досягнення найвищого із можливих рівнів, на сучасному етапі під впливом макро-, мезо-, мікро-, соціумів при вивченні конкретних соціально–економічних дисциплін, ми користувалися наступними дидактичними схемами:

1. Системним аналізом пед. умов розробленим В. Кушнір[92], впливаючих на розвиток творчої зрілості особистості.

2. Психолого–логічним аналізом запропонованим Г. Бал – виявляли вплив духовності на „акме” творчої зрілості студентів.

3. Досягненням комп'ютерної психодіагностики В. Дюка [51], який виявляє рівень творчого потенціалу особистості.

4. Психологічною основою співтворчості існуючого четвертого рівня „акме” особистості.

5. Творчий рівень особистості ми визначали за технологією, закладеною Д. Богоявлинської, У. Періч, В. Рибалка.

6. Процес зворотній творчому росту „акме” особистості існує також, і він проходить як синдром „емоційного сгорання”, дослідниками цієї проблеми були Т. Форманбк, М. Якубовськв та інші.

7. У наукових дослідженнях творчості все більше поширюється думка про те, що здатність до творчості не є випадковим явищем, яке властиве лише видатним діячам науки та культури. Навпаки ця здатність певною мірою характеризує усіх людей.

8. Поняття обдарованості в психології розглядається у зв'язку з проблемою здібності. Поєднання задатків фізичних, інтелектуальних, художніх, музичних свідчать про загальну обдарованість людини.

9. Ми вбачаємо головною проблемою вплив на творчий розвиток особистості через засвоєння „вторичного” та „третичного” навчання. Найбільш впливовими учбовими дисциплінами, які розглядають правила та закони розумових операцій, що вчать студентів думати–думати синергетичними категоріями, є математична логіка, загальна логіка та спеціально підібрані вправи, які втілюємо у своїй роботі.

Найбільше цікавими роботами, які ми використовували у своїй практиці, є:

- конспекти;
- інтелектуальні тренажери та методика їх використання при викладанні математичних дисциплін. (Забара Ірина Михайлівна К. 2002р.)
- Система дидактичних ігор як засіб формування пізнавальних інтересів (Денісова В.Г. Волгоград 1999р.)
- Інтеративно – дивергентний підхід для розбудови мультидистіканнорних комплексів (Шилонов В.В. М. 2000 р.)

Головним завданням нашого курсу було, використовуючи індивідуальні властивості студента, його здібностей та структурі компетенцій, які він мав на цей час, виявити психологічну готовність до перебудови своєї діяльності, в пошуках розв'язання нових творчих завдань (наприклад, за схемою вирішення ТВТЗ) з недостатніми або збитковими даними.

• Ці завдання закладені у когнитивну та емоційну основу для переходу до „третичної” освіти. Ментальний продукт, який ми отримували під час таких вправ, вивела нас на новий рівень засвоєння поміркованих операцій, завдяки уяві та внутрішньому розумовому діалогу.

• Слід визначити, що на другому рівні „акме” перехід до нового синергетичного погляду на речі іноді здійснюється під час сну, коли ліва півкуля зменшує свою активність, та в роботу включається напівсвідомість. Завершальним етапом нашої роботи завжди були психологічні аналізи студента, за якими ми створювали власні траєкторії освіти для кожного із студентів.

Статистично було обґрунтовано, що ці дослідження, давали не бажаний результат, але для його досконалого виміру, потрібно дуже багато часу. Розвиток „акме” спостерігають протягом майже всього життя людини.

Література:

1. Стенгерс Н. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. – М., 2001.
2. Тернер В. Символ и ритуал. – М., 1983.
3. Хренов Н.А. Культура в эпоху социального хаоса. – М., 2002.
4. Галлий О.В. Синергетичні принципи освіти та науки. / Монографія АПН України – К., 2000.
5. Курдимов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетическая теория саморазвития. – М., 1983.
6. Добронравова Н. С. Синергетика: становление нелинейного мышления. – К., Либець, 1990.
7. Якубовські Марк Антоні Тіоретико – методичні основи математичного моделювання професійної діяльності вчителя. Монографія АПН України.
8. Бозалев А.А. О феномене «акме» и некоторых закономерностях его формирования и развития. // Мир психологии и психодиагностики – 1995. № 311.

УДК 372.31

Захарова Н.М., Демидчик Г.С.

ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ МЕТОДИКИ ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

Педагогічна діяльність є, як відомо, сплавом науки та мистецтва. За своїми компонентами вона завжди передбачає творчість, оскільки в ній тісно взаємодіють в різних педагогічних ситуаціях і під впливом різних факторів особистість вчителя та учня з усіма притаманними їй індивідуальними особливостями.

Сформуванню особистості, розвивати її творчі здібності може тільки людина, яка сама вміє творити. Такими якостями повинен оволодівати кожен вчитель і особливо вчитель початкових класів, адже саме в цій ланці закладаються основи стилю навчальної діяльності, формуються різні здібності учнів.

У психолого-педагогічній літературі питання про підготовку та розвиток творчого вчителя піднімається багатьма дослідниками. Розглядаються різні аспекти підготовки творчого вчителя: активізація суб'єктивно емоційної сторони особистості вчителя (В.А.Кан-Калик), визначення творчого потенціалу вчителя й учня (А.П.Тряпіцина), акторська майстерність вчителя (І.А.Зязюн), педагогічна креативність (Н.В.Вишняков, І.А.Колеснікова), розвиток науково-творчої інтуїції, імпровізаційного компоненту діяльності (В.І.Загвазінський, С.А.Гільманов) тощо.

Важливими чинниками, що визначають стратегію у підготовці майбутніх учителів, слід вважати:

- ґрунтовне реформування змісту освіти, що передбачає становлення професійної